

ACC. NR M. 13005:1-19.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Blekinge* Upptecknare: *Ellen Tranström, Munköping*
 Härad: *Bräkne* Berättare: *Ida Nilsson*
 Socken: *Hälsång* Berättarens yrke: *fiskarkustru*
 Uppteckningsår: *1953* Född år *1870* i *Hällo, Hälsång*

*Öknamn, talesätt och skämt om olika
bygdens invånare.*

s. 1-19.

Lu F 80.

Skriv endast på denna sida

Fol. 80.
1.

Ohmann, kallat och skämt om olika bygders
inneränare.

Listerlandet kallas av skärgårdsborna för
Fassland, (Faspland) och folket där kallades
fassa (fassar). Dessa namn lorde sin rätta ur
bruk, i stället heter det "väster mere", och "väs-
terlämmingar", vilka senare benämningar även
användes för, när det skulle var lika mera
vårdat språk. Befolkningen på fiskelägena
i Rönneby trakten kallades Knölunga (n),
och trakten kunde på hela Knölunga bājden
eljest hetta det österlämmingar och öster kätter,
vilka benämningar dock inte gällde för kustbefolk-
ningen i Bråhne Stads. Skärgårdsborna kallades i
sin tur för Birkättar, om det var öster- eller
västerlämmingar el. båda den som använde den
benämningen är okänt. På Hani kallas nu
mera skärgårdsborna för österlämmingar.

I mera förklamande bemärkelser kan det bli
Ålervärlingar el. Ålervärlingar. Det är då
speciellt ungdomar som använder dem.

I Karlshamn finns en skadsdel, växel,
där bodde för en del fiskare som kal-
lades växelvärlar. Om anledningen till
dessa öknamn är inget bekant.

"Bälbackarna" här ha varit skälts-
ord bland skolbarn i Karlshamn
omkring 1900. Bälbacken är en skogs-
mark i Stenå, nära Karlshamn.

Några öknamn på grannsocknarna och
folket där känner jag inte till och inte
heller på den egna socknens fastlands-
befolkning. Tydligt att alla kallades
bömmar. Öknamn förkom emellertid de
olika värna emellan, men de borde ha
hittats på senare tid, 1880-talet.

Det var Färnå läppa, Ekeå kallarare,
Joggerå skojare, Hallå träll, (trall.)
Styrå lasingar, Uluta syrkar.

Tråkigen är det ungdomar som hittat på de
här namnen, i varje fall var det de som
använde dem mest. På Källarkalmen bodde
två familjer och pojkarne började själva
kalla sin kalme för Klippenborg, och då
fick de sedan beta Klippenborgare.

Beträffande Färnå läppa - Färnå läpparna,
kan det härledas från både lapp och lopp
vilka ord ha uttalats lika. Färnå har se-
dan gammalt haft en något mera välbär-
gad befolkning, tack vare ålfisket, och
de ansåg sig själva och ville anses lite
för mer än "ringhalmaboarna" som de
kallade den övriga skärgårdsbefolkningen.

3 Fattare har verkligen aldrig bott på Ekeå.

Och beträffande Mulä syrkar - Mulä - syr-
karna, så kan det knappast vara det-
samma som sorkar, vilka kallades
"mullskjutare". Av de som i början av
1900 talat bodde på Mulä var det endast
en person som var infödd skärgårdsbo,
de övriga var från andra trakter, för-
trädesvis Österlänningarna, så det är kan-
ske någon av dem som använt ordet
"syke", vilket sen övergått till att bli
öknamn. Det bekäms så lite, bara att
någon använder ett eller ovanligt ord,
eller genom talfel får ett ord att låta
ovanligt så blir det snart ett öknamn.
F.ex. en person som skulle tala fint och
sagt, "och sedan" i st. för dial. "ä sime"
kan fick naturligtvis jävra heta
"och sedan". Den öknamn, öarna emellan

torde vara så gott som bortlagda nu
vilket kan vara på skärgårdens anfall-
ning.

Ord, språk och talssätt.

Farsarna ansågs i allmänhet vara
maktiga, för att inte säga lata.

Desutom var de skrytsamma, "stor-
vårdiga", pratade och prövrade sig.
Deras valspråk sägs ha varit:

"Däi jör ingenting om ja inte ha
har brä, har bara ja ha määd
määd määd" = mod. Gärna berättades det
om lappen som visade en gäst om-
kring i sitt hus varvid han öppnade
skåp dörren (skafferi dörren), och sade:
"sai hä i käimen hä", och så visade
det sig att där endast fanns lite
5 potatis och att se. På somrarna

fiskade de, men på vintrarna såll
de inne, de var inte lagda för att
göra sig omak för småförljämter.
Det var inget ovanligt att skärgårds-
borna för "värlar mer" på vintrarna
och köpte pillgarn, vilka lassarna
sålde för att få pengas till mat.
Satta omdröme hindrar inte att där
också fanns djärva fiskare som för
till Fysha kusten och fiskade lax och
att de sedan sålde både bålav och red-
skap där, med god förljämst och köpte
praktphutor i stället. Nyrodigheten i
fråga om bålav, fiskredskap och dylikt
lycks de ha varit snakkare att till-
ägna sig, är både skärgårdsbor och
öckerlänningar. De var djärvare så
snart de brödde det gick fort att för-

Gjåna stora pengar.

Knölingarna tycks inte haft något valspråk. De var inte så pratsamma, "di tier ä mörka", = tigrar och arbetar. De skrät inte med sig och sitt, de var sparsamma, men vad de hade på bröstbotten teg de med. Så att jämförelsen mellan Knölingar och Lassar blir väl som mellan myran och syrran. Kanske var det bara av en händelse som de flesta Gjänare i Skärgården var Knölingar. Teller om det var med beräkning som Skärgårdsborna sökte sig Gjänare från den trakt där folk hade ord om sig att vara arbets-
samma. Vad sedan Lassar och Knölingar ansåg om Skärgårdsborna, har ingen haft något att berätta om.

7

"Närakättarna" ansåg sig lite för mer än

skärgårdsfiskarena, för att de bodde i
staden, även om varken deras hus, båtar,
el. inkomster var större för dem skull.
Börmer = alla fastlandsbor fick ofta sina
"slängar". "Du ro som en burre", sade man
dem som lyftade åran för högt, vid rodd.
"Alla börmer äi päi, men Pelle i Tokary äi
sör otel". "Bommagrant" om det som var för
färggrant och "glässnes". "Börmer di kom-
mer aldri te kiss": kommer aldrig i tid.
Den som trögtänkt, kunde få heta "dummer i
Boddustörp". "När en ska te Vekernum ä ligga
ska en ha matpase mä: se", säger ett
ordstäv. Stod kaffepannan på, och tog
lång tid att koka upp sådes det: "Koka du
Vettekullakaffi"? Folk som "mäckte ord",
fisk höra: "Di märker oss som Francemäla
8 katter". De som arbetade på Strömma

Bomullsspinneri fick heta "Skönma-
kadetter", (det gällde kvinnlig arbetskraft).
"Hallandsväj", hette det om en lång väg.
"Däi äi väl ingen Hallandsväj", om en kortare
vägstrecka. Om arbete el. annat som
inte var någon fart på hette det: "Däi
gaver som di gaver i Skåne", kanske
har det från början gällt säng.

Särfrt att på tal om säng, t. ex. om någon
ny visa, hette det: "hädant gaver den".

Skåningarna ansågs ogära; "gav te min
naba" hette det när någon ville "läna
hus" i Skåne. Det kallades både om snåla
smälämmingar och snåla skåningar.

De förra var snåla av nödvärng och det
ansågs mera som en dygd, medan de
senare var snåla av ogärhet. Och skåning-
arna i sin tur tillskriver östgötarna just

dena "fel." jag har nämligen av skänningar
blivit tillfrågad hur det var att ha i Åker-
gölland, "där är ju folk så agina, o. s. v."

Rammar och verser.

"Skänning, skänning grätaluk,
allti är du avundsjuk.

Blekning, blekning liljeklad,
alltid är du mild och glad".

Detta är den enda vers jag hört och den
hör inte hemma i skärgården. Jag trösk den
av en gammal i Högsadal, Asarum för 35 år
sedan, (och om henne vet jag inget, inte ens
namnet.) En liggargamla fr. början av 1800
talit lød på här: "I Trusum där fick ja'
brännvin å brä, i Boddestorp fick ja' dricka
i Matvik där fick ja' sin slängas spä,
då fick ja' å Sjän Ammesens Kitta".
Kitta = Kentin Bonersdotter fr. Färnö gift 1804

sm. hummausägare Sven Amundsson.

Härn.

Härnning fröken, man härnade oftast
dialekten från Listerlandet. Ex. när
skärgårdsbor kom vinddrivna dit och
blev friplägade med kokta flundre-
hurvud, med orden: "vara åt, ä syen
hyde om i tyen, på sjinen ska ha
däi som lemnas, detta blev om ett
latsätt. Egentligen var det; "syen hyjen om
i tyen" = suga hurvud om mi orkar.

Från Gö, Romsby sm. berättas att när
fiskeet varit bra, så svarade Gö-fiskare-
na på frågan var de var ifrån: "vi ä
frå Gähälm". När fiskeet varit dåligt blev
svaret: "vi ä frå då fattia Gö, gu när
väs?". Samma sak var det med Småhän.

11. mungarna, på vären sade de sig vara

från det fattiga Kronsbergs län, Junås.
Medan de på hösten när de kom hem
från Skånes befall med pengar på
fiskan sade: "vi är från Stora Krons-
bergs län, va farn vill du då."

Behades tunn ärtoppa, rapade ärtorna,
"här ä ja, var ä du", var soppan ljök
"flätt de, maka de". Den frökte i skärgården
som pätte matar i sin vrakeha var
som Nilsson på telen, vanligen kallad
"Boocke-Sjännan", eftersom hans föfäde
bott på Boockä-Boocke. Denna matar var
en en sort som kallades "Hööra ma-
skiner" eller "Ärtlofta", efter tillverkning-
orten. Den läffade långsamt och hårt
och så blev det ett ordstär att den
sa "Boock-Boock-Boock".

12 Man härmede också "Möttinga"-drängar

som när matmodern sade åt honom att
ta upp ett kak patatis: "jå ä inte skadd
te ä gå på joran", han var skadd som
fiskardräng.

Skämthistorier.

Någon särskild byggd med enfaldiga
innervänare har jag inte hört talas om.
Det blev oftast historier om en eller
annan person, och om deras dumhet
eller klippstekt. Om pojken som skulle
lära på husförhör, prästen var dött och
döv och pojken läste halvhögt: "te länge
du lever, te löjare blir du" några gånger
och avslutade det med: "det är visser-
ligen sant," sagt med högröst. Var på
prästen klappade honom på huvudet
och sade att det var rätt.

13 Eller den döva gubbe som på husförhör an

prästen tillfrågades: "hur många barn
har du"? I fjor hade jag åtta, men i
år har jag bara reppin igen = kvar".
Han trodde frågan rörde sig om hans
sillgarn. Historier berättades om Åmestad
präst, han predika om längtan till Herrens
gårdar, och läste "min själ längtar och
hånglar efter Herrens gårdar, som kloak-
arus närr längtar efter min kälkare".
där avbröt han med orden, "å nu min
själ gick hon dit." I en annan predikan
sade han: "de lättslige sjömän, de kokar
ärter å grät i kop, det kallar de för
"luskomkusk", men nu ska jag la mig
attän "luskomkusk" eder". Enligt en an-
nan variation sade han: "på den yttre
dagen kommer Vår Herre att luskom-
kusk" eder". Historien om drängen som på

präjan om han smort vagnen svarade:
"jå har smort örrallt, utom i romel-
lut." I en variation av samma, säger
drängen: "där prosten ska pitta har jå
smort två gånger". Lutfält som troddes
vara sjöar, den historien säger att det var
knallar som skulle leda ifall de kom
till en sjö, om sjöar visste de endast att
de skulle vara blåa, och när de kom till
ett blommande lutfält, kläddes de av sig
och gick ut bland linet. Längre var
inte den historien.

En präst hade en lat dräng. En dag be-
fallde han drängen att gå ut och slå
gräs. Drängen funderade hur han skulle
komma undan arbetet. Så han tog en
gammal börs och i den plockad han
fyllt med torbaggas ~~och~~ lortgullar.

16
Så gick han till prästen och sa
att han vittsat den. Prästen påstår
att det är hans. Så säger drängen att
om det är så att prästen tjuvar, så
ska han, drängen, göra så att alla
pingarna förvandlas till torbaggar
och gräset som han plagit av ska
stå på rot igen. Men prästen vid-
håller att det är hans börs, las den och
öppnar den och får se vad den inne-
håller. Då blir han rädd och säger åt
pigan att gå ut och se i fallet gräset
står på rot. Hon kommer tillbaka
och säger att allting står på rot
utom på en liten fläck bakom en
sten, men det håller på att resa sig.
Det var där som drängen legat och
plakat torbaggar.

Av de öfrigt anförda historierna har jag
inte hört någon berättas.

Att smälämningarna hängde en fläsk-
bit i en träd över bordet, berättades
det om, ibland hette det att det var
en pilt som hängde där, och som de
slicka på. Den som skulle gå och otädja
hjänsen skulle klina fläsk kring munnen
och sätta fjäder i håret, för att an-
tyda att på det stället, fick de äta
gott och ligga på fjärklär, fjäderbalstrar,
och inte om det var någon rårhild byggd
som åsyftades. Som exempel på rikedom
berättades om en person som varit ägare
till Västra Brän, (1850 talat) han var så rik
så han gjorde "fläskploggar" = korvar
av tioronars sedlar. Liknande berättades
om en familj på Hana, efter första världsk-

kriget; "då är sårika så di skulle kunna
koka en gryta påa = potatis och tiekrond".

Några minskeligheter till grannsocknar
högst iude ha friskommit. Månsättning-
arna borde mest ha gällt fiskare och
bönder = fastlandsbor. Och det kunde nog
komma till slagsmål ibland vid dans-
tillskällningar, Dessa slagsmål började
nog mera privat, fast det sedan blev
så att vardera parten fick hjälpe av sin-
likar. Från hållandet mellan olika be-
gränsningar känner jag inget till.

Städgårdsbefolkningen kom i kontakt
med lassar och knäringar i yrkesut-
övningen. Med de fristående genom att
de låg i Simrishamn och fiskade på
somrarna, och för övrigt träffades
de i Karlskrona dit de kom både

öster och västri från för att sälja
sin fisk. Vilket inte alltid var så väl-
sett, oftast kom de när tillgången var
riklig, vilket gjorde att priserna blev
lägre. Samband med detta kunde det
nog bli gräl ibland, men det rörde
ju det ekonomiska, och hade väl direkt
inget med släkt eller att göra.

Förhållandet till stadens (Karlshamns)
innervarare var i allmänhet gott.
Skärgårdsbefolkningen hade all sin
handel förlagd till stan, (försäljning av
fisk, och inköp av spicerier och andra
varor.) Jag tror att de i allmänhet kände
lika stor samhörighet med stan
som med den egna kommunen.